

КЊИЖЕВНОСТ ТРЕЋА ГОДИНА

ШАРЛ БОДЛЕР

Бодлер је један од највећих „уклетих песника“ који је још средином прошлог века промовисао нов начин певања и у европску поезију увео нове, дотада незамисливе садржаје.

Бодлер је рођен 1819. године у Паризу. Када је имао осам година, умире му отац, а мајка се убрзо преудаје за пуковника и будућег генерала Опика. Са преудајом мајке дошла је рањеност душе детета које је ионако патило због губитка оца. У њему почиње да се јавља пркос и немирење са постојећим стањем у породици а потом и у друштву. Побуна се исказује бекством у кафане, у дим и алкохол. Да би га зауставили у томе, шаљу га на пут у Индију, у Калкуту. Било је то 1841. године, када је имао двадесет година, када му је све то наличило на велико прогонство. Са тих путовања он ће донети визије о даљинама, о егзотичним крајевима и упознаће још један порок - моћ опијума.

Након повратка са дугог путовања Шарл Бодлер постаје још већи бунтовник. Он чак учествује и у револуционарним борбама 1848. године. Његова побуна, интелектуална и песничка, усмерена је против свакодневице и учмалости, против малограђанског самозадовољства, површности и егоизма, против досаде или сплинског стања духа. У свему томе он ће видети болести париског живота и будућег света; видеће удес људи надлазећих деценија и наћи ће добру, болом и незадовољством прожету, инспирацију за своја певања. Биће то његово „цвеће зла“ на коме ће изграђивати своју поетику.

Прву књигу песама, **Цвеће зла**, објавио је 1857. године. Последња књига - песме у прози Сплин Париза - изашла је после његове смрти (1869). Умро је 1867. године, а свој песнички опус већ је био завршио у својој 25- години.

Поезија из ове књиге је сва у знаку осамљености, разочарења и клонућа. Живећи животом боема и бескућника, као распусник, Бодлер је дотакао дно живота и упознао све поноре кроз које човек

У простору деструкције владају: глупост, грех, шкртост, кајање, неморал, пијанство, насиље.

Он је прошао „кроз тмине што базде“, упознао „блатњаво црно небо“, „студене тмуше“ и дошао до поражавајућег сазнања да је овај живот болница у којој је сваки болесник опседнут жељом да промени место. Суочен са мрачном страном живота, од бола ће јаукнути: „Ужасни животе! Ужасни Граде!“ И у неодољивој жељи да побегне од свега што је видео и својим чулима искусио, завапиће: „Било где! Било где! само негде изван овог света!“ А ако се то не може, онда се треба неизоставно опијати јер је то бекство и заборав од постојећег. Живео је са јефтиним љубавима по париским бурдељима (због чега је и оболео од сифилиса и умро у највећим мукама).

О, душе оних које сам волео, душе оних које сам опевао, дајте ми снаге, отклоните од мене лаж и погубна испарења света; а ти, Госиоде мој, Боже, подари ми милост да створим неколико лепих стихова који ће ми доказати да нисам послдњи међу људима, да нисам Гори од оних које ирезирем! („У један сат ноћу“)

АЛБАТРОС

Албатрос је птица јужних мора и небеских висина. Њу ништа не плаши: ни облаци, ни ветрови, ни муње. Док лети, она је симбол замаха, слободе, недостижна је и предмет човековог дивљења. Међутим, када слети на брод, када је који од морнара ухвати, као што понекад бива, онда она постаје предмет бруталне игре: стављају јој лулу у кљун и опонашају њен невешт ход. Дешава се управо оно у шта се могао уверити и сам Бодлер када је бродом путовао у Индију, због чега се и потукао са неким морнаром - причао је касније један од његових сапутника.

Птица албатрос је створена да лети, да влада висинама, да изазива дивљење. А на броду, на палуби која оличава свет човека и његово овоземаљско станиште, она је невешта, смешна, трома, несрећна. Јер, створена да лети, не може вешто да корача: циновска крила јој у томе сметају. Последња строфа Бодлеровог сонета показује да је песник - преузимајући само један детаљ из природе - у албатросу пронашао могућност за аналогije или сличности између ове птице и песника, односно сваког правог духовног ствараоца (то може бити и музичар, сликар). Тако је птица албатрос попримила шире и универзалније значење - постала је симбол песника и његовог удеса овде на земљи и међу људима, у маси, где је осуђен на неспоразуме, неразумевање и подсмех, у чему и лежи његов трагизам.

Мотивска структура песме **Албатрос**, песничке аналогије у њој и симболички смисао Бодлеровог схватања песника, односно духовног ствараоца и његове судбине, може се представити и овако:

<i>У лету</i>	албатрос	<i>На палуби</i>
силан		спутан
краљ		мали
крилати путник		невешт
прекрасан		збуњен
кнез облака		покуњен
дружи се с буром		смешан
муњом поји очи		јадан
<i>кад ствара</i>	песник	<i>у друштву</i>

Антон Павлович Чехов Ујка Вања

Антон Павлович Чехов (1860 - 1904) је руски писац новела, приповедака и драма. Завршио је студије медицине али је оболео од туберкулозе. Радио је као лекар и истовремено писао, што је још више погоршавало његово здравствено стање. Зато се искључиво посветио књижевном раду.

Сажетост, једноставност и одмереност - то су одлике Чеховљевог приповедања. Стално се руководио девизама: „Краткоћа је сестра талента“ и „Писати треба тако да речима буде тесно, а мислима широко“. Најпознатије Чеховљеве приповетке и новеле су: *Павиљон 6*, *Камелеон*, *Сељаци*, *Туга*, *Чиновникова смрт*. Друга област Чеховљевог књижевног рада је драма: *Иванов* (1887), *Гaleb* (1896), *Ујка Вања* (1897), *Три сестре* (1900), *Вишњик* (1903). У њима нема занимљивих заплета, бурних догађања и емотивних експлозија. Стварао је психолошку драму атмосфере, снажне сугестије, мирних тонова. Његове драме су значајно утицаје на токове развјатка европске драме. Мир и тишина, често и музика, карактеришу свет Чеховљевих приповедака и драма.

УЈКА ВАЊА - драма атмосфере

Драма *Ујка Вања* сједињује у себи особине више типова драме у ужем смислу: психолошке драме, лирске драме, импресионистичке драме и драме атмосфере. Чехова као драмског писца не интересује догађај као конструктивни елеменат драме. У првом плану није занимљива драмска прича са својим заплетима, сукобима и расплетима, него човек са својом судбином, раскорак између постојања и хтења: „Сав смисао и сва драма човекова је у њему, а не у спољашњим манифестацијама“. Драмска прича се одвија иа руском селу, на имању и у кући пензионисаног професора универзитета Серебрјакова. Развијена је у четири чина, али је временски оквир сужен на само нешто више од двадесет и четири часа: „после два сата по подне“, „дванаест и двадесет“, „четврт до један“, „јесење вече“ - то су одреднице које казују о времену одвијања драмске приче.

Драмска прича се не заснива на неком занимљивом и узбудљивом догађају: нема радње у правом смислу речи, заплет и расплет се само наслућују. Прича се заплиће у тренутку када на село, на имање, долазе Серебрјаков и његова млада и лепа жена Јелена. Заплет се темељи на три момента.

(1) Њихов долазак ремети устаљени ритам живота на имању

(2) Лепа Јелена уноси немир у срца двојице актера приче - члана породице Војницког и честог госта и пријатеља лекара Астрова.

(3) Војницки не подноси бившег зета Серебрјакова и разоткрива његову лажну величину

У овој драми дакле нема снажних драмских токова и преокрета. Она започиње мирно, свакодневном репликом о чају а завршава још мирније, трагично мирном репликом Соњином: „Одморићемо се“. Међутим, много тога се у драми догодило, расплело, разјаснило, завршило, прекинуло. Дешавају се одласци заувек, раскиди заувек, ослобађање од лажних нада, мучна и трагична отрежњења.

Драма нема много актера. Сви се могу поделити у четири скупине.

МАРИЈА	ТЕЉЕГИН	АСТРОВ	СЕРЕБРЈАКОВ
ВОЈНИЦКИ	РАДНИК		ЈЕЛЕНА

СОЊА
МАРИНА

Прву групу чини чиновничка породица Марије Васиљевне, удовице тајног саветника: Војници, њен син, четрдесет седам година, нежења; Соња, њена унука. Ту је и стара дадила Марина коју сви сматрају чланом породице. Из ове групе се издвајају својом активношћу у драмској причи, својом невеселом судбином и међусобним разумевањем и блискошћу, девојка Соња и њен ујак Вања (Војници).

Астров је човек са стране, лекар, пријатељ породице. Повремено их посећује, али су посете учестале како је на село дошао Серебрјаков са женом.

Серебрјаков и његова жена су покретачки агенс за настанак, ток и разрешење драмске приче. Они су реметилачки фактор јер нарушавају навикнути ритам живота у сеоској породици, а лепа Јелена узнемирава срца двојице нежења - Војницког и Астрова.

Свима њима заједничка је емоционална празнина, незадовољство животом, свест о промашености, осећање безизлаза и неверовање у сутрашњицу. Сви главни ликови драме су несрећни људи, али свако на свој начин. Природно, дијалог је основно средство карактеризације јунака. Он нема сврху да оствари комуникацију и споразумевање. Он није усмерен ка саговорнику већ само прати ток сопствене мисли, односно само је гласно изражавање мисли:

Војници: Врућина, запара, а ниш велики научишк у мантилу, каљачама, с кишобраном и рукавицама.

Астров: Значи, чува себе.

Војници: А како је она лепа! Како ј елепа! У животу мисам видео лепицу жену.

Предмет разговора је Серебрјаков и реплика Астрова је одговор на оно што је Војници рекао. Међутим, следећа реплика Војницког уопште нема везе са предметом разговора. Тиме је предочена његова несрећеност и заокупљеност Јеленином лепотом - и док је говорио о Серебрјакову, мислио је на Јелену па није ни чуо речи Астрова. Овај последњи пример је израз једноличности и монотоније свакодневице и живота уопште свих актера драмске приче:

Астров: Отишли су.

Марина: Отишли су.

Соња: Отишли су.

Иста реченица изговорена на три различита начина, са три различите садржине и исто толико значења. То је случај са сличним речима које се чују по одласку Астрова.

Речено је већ да је *Ујка Вања* драма атмосфере, а не драма догађања, снажне и напете радње, занимљиве фабуле.

На једној страни су бедни и гладни, који и природу уништавају да би опстали; на другој су богати али и несрећни и празни људи који нису задовољни својим животним учинком нити очекују од будућности ишта боље. Нерад, празнина и чамотиња уништавају њихове животе и обесмишљавају живот. О атмосфери у драми говори велики број пауза, врло често ћутање, простирање тишине. Пауза и ћутање имају посебно уметничко дејство и вредност - „говор ћутања" је много речитији. У ремаркама се реч „пауза" јавља врло често као упутство глумцима и редитељу, али и као сугестија читаоцу: 41 пауза. Пауза проистиче из потребе да се промисли о туђој речи и нађе одговор који би био једноставан али дефинитиван и јасан. Пауза је израз слабе воље, мрзовољности, осећања досаде и монотоније.

Драму *Ујка Вања* одликује богатство мотива, који су оличени у ликовима, деловању, дијалозима, ситуацијама, атмосфери. То су мотиви лажних вредности, лепоте, жртвовања, рада, нсузвраћене љубави, промашеног живота, људског пораза, неостварености, очувања природе, беде.

Ујка Вања оличава човека који у 47 година ништа није постигао. Разочаран, потражио је илузије („Кад нема правог живота, људи живе од илузија") у алкохолу; Има страх од празног живота који је пред њим: Ујка Вања је поражен човек неспособан да се одупре, да поради на промени и тражењу излаза. Једини пут када се буди из летаргије, јесте одупирање Серебрјакову:

Пуцаће на бившег зета, али ће га промашити - као да се потврђује његово сазнање да му је живот саткан од промашаја. Једина особа коју воли и која га безгранично воли јесте сестричина Соња.

Светла тачка у ујка Вањиним животу је лепа Јелена Андрејевна, жена професора Серебрјакова. Она га је за тренутак извукла из чамотиње и осећања безнађа и осветлила му дане својом лепотом и чежњом коју

је пробудила у њему. Лепа Јелена је светлост која осветљава Вањине суморне и чамотне дане. Али Вања нема снаге (ни воље) да се бори и избори за њвну љубав - када је затиче у Астровљевом загрљају, уопште не реагује - боли га то што је видео, али трпи и ћути, да не би изгубио право да је гледа и да разговара с њом. Њему је и то довољно.

Астров је промена и освежење за монотонију живота сеоске породице: за Соњу је светлост, радост и нада; за Јелену је занимљива и привлачна личност, паметан, разборит и оригиналан

И Астров није задовољан животом, ни оним што га је живео ни оним што живи; од будућности ништа не очекује Астров све најгоре мисли о средини у којој се нашао: осећа да га чак и ваздух гуши јер је затрован устајалошћу и смрадом. Мисао о раду, о потреби рада и стварања, једино код Астрова и Соње делује стварно, истинито и искрено. Астров има један озбиљан проблем: то су његова осећања:

Ја никог не волим и ... више нећу завољети. Једино ме још узбуђује

лепота. Према њој нисам равнодушан.

Лепота је једина преостала љубав. Али је мерило лепоте врло строго јер „код човека све мора бити лепо: и лице, и одело, и душа и мисли". Дакле, лепота се не своди само на физичку лепоту, него и на душевну, а нарочито моралну лепоту. Лепота Јелене Андрејевне узбуђује Астрова. Предложиће Јелени авантуру у шумарској кући, али ће и истовремено говорити о нераду који су унели у кућу она и њен муж. Он у Јелени види само физичку лепоту, она га омамљује. Јелена је узбудила Војничког и Астрова. Али на различите начине. Војнички истински воли, али пасивно: да поклати букет цвећа, да је гледа, да разговара. Астров је жели, али је не воли.

Јелена Андрејевна

Она је изванредно лепа жена удата за старца и по природи ствари несрећна. Али она неће показати да је нерешена због тога: пажљива је према мужу и достојанствено одбија удварање Војничког и Астровљеву идеју о авантури. О њеној моралној доследности сведочи ситуација када, пред одлазак из села страшно загрли Астрова и одмах га пусти уз речи : „Ах, нека буде што буде, једном у животу!". Иако делује ледено, у њој тиња жеља за љубављу. Допушта себи провалу осећања само у тренутку када одлази и када је сигурна да даље од загрљаја неће отићи..

Јелена Андрејевна је дубоко несрећна жена, али ту несрећу и незадовољство не исказује и не показује. Пуно је разлога да она буде несрећна: ништа није постигла у музици коју је студирала; ништа није остварила браком у који је ушла да би осигурала егзистенцију; није играла никакву улогу у животу; стално је у сенци свога мужа, она је епизодна личност; неспособна је за љубав јер је спутава понос и моралне норме; неспособна је да осмисли свој живот.

Најнесрећнија и најтрагичнија личност драме је **Соња**. Пати зато што је ружна и што сви причају да је ружна. Пати и зато што је безнадежно заљубљена у Астрова. („Његов глас трепери, милује") али живи са својом љубављу и надом. Није спремна да сазна да је Астров не воли јер би све било свршено, она не би имала своју љубав и наду. Она бар одржава наду, а нада испуњава и осмишљава живот чинећи га подношљивим. Соња је чиста срца, отворена према свакоме, трпељива и толерантна. Прихвата маћехину пажњу, чак се нада да ће њен разговор са Астровим донети плод. Њен емотивни ослонац је Војнички, ујка Вања.

О завршетку драме

Завршетак драме *Ујка Васи* није добио ваљани третман и оцену у литератури. Неке интерпретације завршетка драме и Соњиних речи „Одморићемо се" намерно превиђају суштину и прави смисао. Последње речи „Одморићемо се" ишчашују се из контекста Соњине реплике/монолога и даје им се смисао који оне не могу имати.

Четири пута узастопце поновљена реченица „Одморићемо се" не проистиче из чињенице да су отишли Серебрјаков, Јелена и Астров. Ова реченица нема упориште ни у Соњиним и ујка Вањиним враћању раду. Да се она ослања на наведене две чињенице, крај драме и Соњина реченица могли би да се схвате као оптимистичко гледање у дане који долазе. Али није тако. Запазићемо на шта се ослања и из чега проистиче реченица „Одморићемо се" - „на оном свету" ће „угледати други живот... радостан, диван, узвишен, радоваћемо се и наше садашње муке гледаћемо ганути, са осмехом - и одморићемо се". На овом свету су само стрпљиво подношење и покорно трпљење. Зато Соњине речи „Одморићемо се" звуче

језиво и ледено. Из њих зрачи апсолутни песимизам, а тај песимизам има упориште у комплетној драмској причи и предоченим судбинама јунака.

- Драма Јеленина се поравнава са несрећом Ане Карењине, иако 27-могодишња ајелена тврди да се за старца удала из љубави. Трагизам ипак настаје из неслободе избора.
- Сребрјакова морално квалификује одлука да прода имање. Његова егоистичност долази до изражаја након ујка-Вашиног питања: “А куда ћу ја са старом мајком и Соњом?”, посебно после сазнања да су ујка Вања, мати и Соња много жртвовали помажући му у научном раду.
- Соњин проблем је проблем њене ружноће. Ружна девојка је у сваком систему људских односа имала мање шанси од лепе. Чехов конфронтира лепопту лица и лепоту душе. Јелена нема ништа сем лепог лица и стаса, али је ипак сви желе. Астровљево опредељење нас наводи на питање: зашто лепота тела има такву власт над човеком? Због лепог лица бирамо све горе, а одбацујемо све боље само због ружног лица. Соња не жели да призна да је Астров неће, јер неће да се лиши наде у срећу. Када остаје без наде, она постаје сасвим трагична.
- Из збира индивидуалних несрећа настаје глобална драматика дела. Долазак Сребрјакова и Јелене је као буктиња осветлио животе осталих. Ујка Вања мрзи Сребрјакова и због љубоморе према његовој жени. Он не само да се диви њеној лепоти, већ је и заљубљен у њу. Мрзи га и зато што је изгубио идеал. Он је преварен, јер је радио за човека који то не заслужује. Живот постаје бесмислен, и отуда жеља за самоубиством.
- Јеленина драма се слаже из више елемената, од којих су доминантни осећање инфериорности, несрећан брак и одсуство снаге за одлучан корак. Осећање несигурности гонило ју је да се уда за неког ко јој својим друштвеним положајем може бити сигуран ослонац у животу. Али у таквом браку нема среће, она постаје предмет сажаљења. Морални разлози су за њу штит према Вањи, зато што је не привлачи. Према Астрову се понаша другачије. Разговор о Соњи са Астровом је сама смислила и предложила. Обрадовала се и поруменела када Астров одбија Соњу. Ипак, и сама се брзо разочарала када је схватила да је Астров не поштује. Он води разговор баналним тоном, назива је грабљивицом и лукавим створењем. Она је разочарана јер у њој сви виде само лепу жену.
- Док се *Ревизор* завршава неом сценом због изненадне вести, Чехов примењује нов поступак и расплет не разрешава проблем који је драма поставила. Привидно, све остаје по старом, наставља се *живот без смисла*. Сви су разочарани и поражени, исцрпљени и безвољни. Ако нема среће, бар да се врате у неки ред који подсећа на хармонију. Изгледа да се ништа није изменило, а све је другачије: ујка Вања никада више неће поштовати и волети Сребрјакова, па неће ни имати идеала који му је давао смисао за живот; Соња зна да је Астров неће завоleti, а Астров никада више неће срести Јелену. Изменили су се и односи, и они сами. Не само да нико не може почети нови живот, него се не могу вратити на стање са почетка првог чина.
- Чехов нуди сиромаштво драмске радње, а богатство емоција, доживљавања, расположења.
- Музика је значајна компонента. Овде је она стално прекидана, јер лепоти овде није суђено да траје.

НА ДРИНИ ЋУПРИЈА

ИВО АНДРИЋ – НА ДРИНИ ЋУПРИЈА

Роман На Дрини ћуприја објављен је непосредно после Другог светског рата, 1945. године, иначе настао под окупацијом у Београду. Када је ово дело у питању, поставља се проблем његовог жанровског одређења: да ли је то хроника, роман, или пак и једно и друго? По временском распону од неколико векова, по низу догађаја, разних судбина, појава и свега што се издешавало на мосту и око моста и у касабима, Андрићево дело је хроника, утолико више што нема главног јунака у правом смислу те речи, нити пак један централни догађај, а што је једна од особености правог класичног романа.

Можда је најисправнија она констатација која полази од тврдње да је ово роман хроника, али и модеран роман који у облику хронике превазилази већ познату структуру обичног романа на какву смо навикли у свом читалачком искуству. Зачетак овога романа садржан је у причи Мост на Жепи, али и у Андрићевој обузетости мостовима због њихове лепоте, али и племените функције која им је намењена. Иво Андрић је писао:

Од свега што човек у животном нагону подиже и гради, ништа није у мојим очима боље и вредније од мостова. Свачији и према свакоме једнаки, корисни, подигнути увек смислено на месту на ком се укрштава највећи број људских потреба, и трајнији су од других грађевина и не служе ничем што је тајно и зло...

Радња у роману На Дрини ћуприја почиње од 1516. године, од првих замисли о мосту које су никле у глави некадашњег дечака из села Соколовића и будућег великог везира Мехмед-паше, а траје до бомбардовања моста у Првом светском рату 1914. године.

О МОСТУ

Мисао о мосту се често јавља у делу и читалац је доживљава као неки лајтмотив, и то обично пред крај поглавља. То се чини и као стилски поступак користи да би се сугерисала мисао како се све осипа, пролази и нестаје, а да је „на Дрини ћуприја“ једино што траје и својим трајањем повезује народе и нараштаје. Мост (ћуприју) обележавају:

- древност,
- лепота („савршен и чудан“),
- историја и легенда,
- сталност - супротстављен је пролазном и променљивом.

Мост у Андрићевом делу прераста у метафору чија је вишесмисленост или вишесмисленост уочљива:

- мост је објекат који повезује обале, касабу са предграђем, Босну и Србију, Исток и Запад;
- повезује место порекла са местима везировог живљења; повезује прошлост и садашњост.
- симбол је трајања које пркоси умирању;
- у себи, сем естетског смисла, носи и етички смисао, и једно филозофско схватање живота садржано у исказу: „*Сви ми умиремо само једном а велики људи по два пута; једном кад их нестане са земље, а други пут кад пропадне њихова задужбина*“.

Историјско и митско у роману

Као и у другим његовим делима (Травничка хроника), и овде су историјско и митско доминантни су елементи у структури романа. Историјске теме или догађаји који се јављају у овом роману су:

- данак у крви,
- Мехмед-паша Соколовић и његова судбина,
- зидање моста,
- „прва српска буна“ са почетка 19. века,
- улазак Аустрије у Босну 1878. године,
- анексија Босне и Херцеговине 1908. године,
- одјеци балканских ратова 1912. и 1913. године.

Историјску тему данак у крви Андрић уводи да би показао где се и како зачела клица будуће идеје о градњи моста и зашто баш на том месту ћуприја. Када су у 16. Веку Турци купили „данак у крви“, са осталом децом - баш на том месту - превели су преко Дрине и дечака Рада из околног села. На месту где је садашњи мост, река (велика вода) раздвојила га је од мајке која је избезумљена од плача стајала на супротној обали и рањена срца дозивала: „*Раде, сине, немој мајке заборавити*“ И дечак није заборавио. Друго што је хтео да покаже уметничким средствима на овој историјској теми јесте бруталност и варварска природа азијатске управљачке логике која је узимала оно што је крв човекове крви: децу, мушку, здраву. Један од таквих дечака који је одведен у Цариград и постао јаничар, а затим и велики везир који је „служио три султана“, био је Мехмед-паша Соколовић, дакле једна аутентична, историјска личност по чијем диктату ће бити направљен ивишеградски мост/ћуприја. Мост је дуго грађен и завршен је тек 1571. године, оне исте године када ће велики везир бити убијен од завереничке руке. Иво Андрић залази у његову самоћу, у психичка стања и побуде које га гоне да гради мост. Писац даје и ситуацију у којој је он био убијен од стране завереника.

Андрић нам открива да се у историји све понавља и да у свим временима, када се дешавају крупна збивања, долази до обавезних страдања и штета - руше се и пале куће, страдају појединци, па ма колико они били невини или по страни. Друго, исти тренутак и исти догађај увек се од појединаца доживљавају другачије, што зависи или од верских и политичких убеђења, или од друштвеног статуса појединца. Андрић на низу примера и ситуација јасно показује да је увек присутан отпор према новом и свему што

долази са стране и издалека јер то доноси сумњу, стрепњу, несналажење, страх од нових невоља. Са таквом одбојношћу и неповерењем се односи, на пример, Алихоца и Шемсибег Бранковић. Они према новом имају ироничан, бунтовнички и негаторски однос, или се пак искључују из свега тога. Сетимо се само понашања старих Вишеграђана кад је стигла пруга, кад су се први пут упалили фењери на мосту, и када су почеле и жене да излазе и разговарају на мосту.

Међутим, Иво Андрић не би био оно што јесте да у своја приповедања не укључује и митологију - древна веровања, предања и приче пуне разних чудеса. Народ памти и препричава оно што може да схвати и што може да претвори у легенду. Све остало пролази мимо њега без дубљег трага. У њима је једна виша истина, пуна поетичности и неке скривене лепоте.

У роману На Дриии Ћуприја наилазимо на више предања:

- предање о црном Арапину који станује у средњем стубу моста;
- предање о Стоји и Остоји, близанцима узиданим у мост да би се подигао и био трајан;
- предање о вили бродарици која је ометала градњу (оно што мајстори дању саграде, вила ноћу разграђује);
- легенда о Раду неимару,
- легенда о Радисављевом гробу и
- предање о стопама у камену.

Приметно је да све ове приче имају зачетак у неком истинитом догађају, али, све су надограђене по узору на нека ранија остварења која су већ постојала у народу. Један пример из романа: Арапин је био један од помоћника мајстора Антонија у градњи моста. Њега је несрећним случајем пригњечио велики камен тако што му је „притиснуо целу доњу половину тела" и „за пола сата је издахнуо", приповеда Иво Андрић. А онда „мајстор Антоније му је подигао над гробом леп нишан од камена од којег се мост гради". Међутим, у народном предању и приповедању Арапин није сахрањен; он „живи" у мосту.

Предање пак о Стоји и Остоји, везано за почетак градње моста, много подсећа на већ познату нам баладичну народну песму Зидале Скадра на Бојани.

АЛЕКСА ШАНТИЋ-ПРЕТПРАЗНИЧКО ВЕЧЕ

Шантић ствара на прелазу из два века, више везан за традиционализам него модернизам коме је припадао његов савременик и пријатељ Јован Дучић. Иако га је отац у Трсту школовао за трговца, цео живот посветиће поезији. Аутор песме *Остајте овде* био је велики родољуб. Са Дучићем и Светозаром Ћоровићем покренуо је часопис *Зора*. Цео живот је провео у Мостару.

Песма *Претпразничко вече* по свом тону и осећањима спада у елегичне песме. Додирују се суморна садашњост и срећом испуњена прошлост, туга, песимизам и враћање наде у смисао живота, и поред тога што је песник усамљен. Претпразничко вече и атмосфера коју оно доноси повод су за песму. Амбијент и атмосферу садашњег тренутка обележавају: икона, кандило које своју благу светлост баца по соби; сахат стари, који бије из кута (угла), чији ритмички звук упућује на неумитно протицање времена и људску пролазност; затим ту је пећ која пуцкета и греје, голи орах који замрзнутим грањем бије у окно.

Психичко стање одређено је празнином и тугом, јер претпразничка атмосфера и амбијент буде сећања на прошлост. Што се тиче некадашње и садашње атмосфере и амбијента, све је исто:

Као и сада, пред иконом сјај и / Кандила свјетлост. / Сва окађена мирише нам соба.

Сада карактерише празниша, а некада кућну атмосферу је красила пуноћа живота, унутрашње задовољство: *Ова је соба била ко врт један/ Гдје је ко поток текла срећа кротка...* Песник поступно гради слику оца кога даје у монументалној пози: на јастучету (на сећији) отац седи, у руци му чибук и дим који се извија у колутима, загледан у нешто („поглед блуди"). Али, у том његовом изгледу и замишљености има неке благости и нечег милог, што у сећању никада не гасне, нити се заборавља. Сећање не мимоилази ни мајку која се доживљава као израз апсолутне среће. Она је ту, уз оца, али нешто ниже, јер је жена, јер у горњем и крупном плану мора бити домаћин, а благост мајке је у очима које се с времена на време усмеравају на децу, што су поред ње, и што ће моћи да им за Божић дарује нове кошуље

Након овога песник уводи нову песничку ситуацију: долазак старог суседа Петра. И док је напољу хладноћа, унутрашњост је пуна светлости, топлоте и душевне топлоте. Ова, изразито упечатљива слика, завршава сећање на прошле дане. У њеном средишту је опет отац, али сада обogaћен једном епском димензијом: у његовим рукама су гусле, глас традиције која се чува од заборава и са којом се живи. То је била прошлост. Остала је само иста соба, исти поредак ствари и двострука празнина: собна празнина и празнина у души. Соба је у прошлости „била као врт један“, а сада је „глуха јама“. У души је кошмар и очај, и мисао да је живот апсурдан и да више ничег нема што би његово постојање оправдало. И када је очај на врхунцу прошлост се повлачи, а у први план избија **садашњост**, настањена новом сликом - **симболичком, модерном**: на столу су књиге. Чује се шушањ листова, књиге се расклапају и са њихових страна „прхнуше лаке птице ко са грана“. Све лепе, око њега круже и цвркутом шаљу му поруке утехе и враћања наде. Птице су, дакле, симболичка слика песама, једино што је остало и што у себи носи неки смисао Као такве, оне својим постојањем бивају веза између живих и мртвих („мртве са живима вежу наше нити“). Песме надживљују све што је пролазно и трошно, па и самог песника. Смисао трајања је, ипак, пронађен и песма се завршава измењеним значењем слике која само привидно подсећа на почетак. Сузе су израз изненадног откривања среће и осмишљења свог живота.

Претпразничка вече је песма бола и сетних сазвучја, испевана у катренима, са једанаестерцима и обгрљеном римом. У самом начину певања, било да је у питању лексика или стих, песма делује сасвим традиционалистички: у грађењу слика она има својства реалистичког певања.

Песник уводи и дијалог, али у свом другом делу, и поред те наративности, песма постаје модерна - укључује симболику као средство загонетности и лепоте певања {птице = песме}.

ВЕЧЕ НА ШКОЉУ

Врхунац Шантићевог умећа певања и његове модерности је песма *Вече на шкољу*. Песма се прво појавила у збирци Шантићевих Пјесама 1908. године У песми се јављају елементи дескриптивне лирике, али у њој има особености и социјалног певања, па је *Вече на шкољу*, у том смислу, дескриптивно-социјална песма. Природа се у њој јавља само као оквир, рам за слику „покорног, беспомоћног и убогог сељака далматинског и херцеговачког крша“ који, затворен тим кршем и притиснут друштвеним неприликама, траје свој живот у сиромаштву и безизлазу.

Док читалац чита песму, стиче се утисак „да је песник стварао ову песму (или бар њену ритмику) седећи на морској обали и подешавајући ритам своје песме ритмичком таласању мора не само у погледу временских интервала него и у погледу врсте звукова“ (Драгиша Живковић).

Шантић користи три типа слике: визуелне, тактилне (слике додира) и аудитивне (звучне) слике.

Песма се отвара сликом мора, датог у персонифицираном стању: *Пучина плава/спава...*, указујући на затишје и њену смиреност. Ову слику допуњује друга - тактилна слика: *Прохладни пада мрак*. Међутим, уведена дескрипција не завршава се на овоме: на врху црне хриди (камене стене која избија из мора) полако се гаси („трне“) последњи или „задњи румени зрак“. На глобалном плану наведене конкретности дају слику морске површине при заласку сунца, у сутон. Присуство вокала **а** и његово учестало јављање (*пучина плава/спава...*) управо својом звучношћу сугерише монотонију, ноћни мир који се надвија над пучином и кршом. У наредна три стиха: „**врх хриди црне/трне/ задњи румени зрак...**“ тежиште је на фонему **р**, што у поље звуковности уноси промену. Вибрантно р овде има ономаатопејску функцију: сликовито је подражавање онога што „трне“, ишчезава, и у монотонији сутона нестаје. Наредна строфа: *И јеца звоно,/ боно,/ по кршу дршће звук;/ с уздахом туге/ дуге.../ Убоги моли пук*.

Преовладале су сада звучне слике. Слика природе је напуштена, а у средишту интересовања је живот - социјални аспект. Звоно не звони, већ јеца („јеца звоно“), носи у себи прикупљени бол дуготрајне патње. Звук звона је позив на молитву. И следећа слика већ показује „пук“ (народ) ухваћен оком песника како се у цркви моли. „Пук“ је „убог“, сирот, јадан, без ичега. Његову молитву упућену Богу прати „уздах“, испуњен тешком тугом којој као да нема краја („с уздахом туге/дуге“). Овим је постигнуто још једно сагласје: болно („боно“) јецање звона подударило се са „уздахом туге/дуге“ убогог пука и тако је добијена атмосфера социјалног трајања (монотоног, тегобног). И овде је уједначеност ритма. На еуфонијском (звучном) плану дошло је до учесталости вокала **о** („звоно, боно“) и **у** („с уздахом

туге/дуге/убоги моли пук"). Ови вокали треба свему томе да дода једну болну резонакцу, налик на јаук душе. И трећа строфа:

Клече мршаве / главе / пред ликом бога свог, / -ишту... Ал- тамо/ само / ћути распети бог -

још више продубљује социјалну слику „убоног пука". У претходној строфи је нагласак на *звону* и *уздаху* који прати молитву. Овде је у првом плану слика „пука пред ликом бога." Песник је избацио решење из прве верзије „клече костури сури" и пронашао ефикасније: „клече мршаве/главе". Целина је замењена детаљем - уместо тела, главе су у крупном плану. Док се моли „пук"исказује: **1.** Веру у Бога, **2.** немоћ и беспомоћност у односу на друштвену стварност.

Пук, тражи помоћ, спасење, али, уместо одзива, јавља се само ћутање „распетог бога", које, засигурно, повлачи питање: А шта је са Богом? Ћутање је знак да га нема и да не постоји, или је равнодушан за све човекове патње. Песникова визија „пука" је, дакле, песимистичка.

И док молитва пука још траје у цркви пред распећем бога, ноћ полако пада „и сан све ближе / стиже", да би последњим стиховима песма била затворена онако како је и почела („Прохладни пада мрак; / врх хриди црне / трне / задњи румени зрак") - прстенаста композиција песме.

Песма има четири строфе, а у свакој од њих се јављају по две ритмичке целине. То се најбоље може видети на примеру прве строфе:Прву ритмичку целину у строфи чини:- један петерац („пучина плава") - двосложна рима (спава), која преузима функцију стиха, и - шестерац („прохладни пада мрак").

Песма је, такође, грађена на опкорачењима која, у исто време, образују и правилну риму: *плава -спава, црне -трне.*

ЈОВАН ДУЧИЋ

Јован Дучић је поред Милана Ракића - први унео дух европске поезије, у првом реду дух француског парнаизма и симболизма. Као париски ђак и човек широке културе, почео је да тежи новом схватању песништва, у коме трага за новом мелодијом и звуком српског језика. Прецизности и јасноћи певања, оптимизму супротставио је непрозирност и префињеност певања, дистанцу од постојеће социјалине стварности, заинтересован искључиво за лепоту песничког чина, за пролазност и трошност свега што има везе са човеком. Зато меланхолија у његовим песмама, па било да пева о љубави, срећи, жени или призорима из природе.Рођен 1871. године у Требињу, живео у Мостару, где је друговао са Алексом Шантићем и Ђоровићем.Студирао је право у Швајцарској и Француској. Као амбасадор живео је у многим градовима Европе. Када је избио Други светски рат, отишао је у Америку и тамо умро 1943. године.

Писао је љубавну и елегантну поезију, рефлексивну, дескриптивну и родољубиву лирику. Позната му је и књига путописа под насловом *Градови и химере* (1930), који се убрајају у најлепша књижевна остварења у нас. Есеји *Благо цара Радована* говоре о љубави, жени, младости, срећи, пријатељству, новцу итд. Јован Дучић се у песништву угледа на француске узор из редова парнасиста тако да у српској поезији постаје један од највећих заговорника ларпурлартизма – начела *уметност ради умешности*, тј. да песма мора бити чиста и узвишена; она не постоји ради истине и стварности, да би нечему користила, него због лепоте, да одушевљава складом звука и ритма. Да је управо тако сведочи и његова песма *Моја поезија*, која се може сматрати његовим поетичким манифестом. У поезији Јована Дучића јављају се два основна мотива: природа и љубав, мисао о растанку, пролазности и људској маленкости која је у поседу неизмерне земаљске и космичке отворености. Стога и суморна расположења, уздаси и туговања, увек укључени у јесењи пејзаж, праћени лишћем које пада и ветром који га разноси.

Песма *Залазак сунца* у себи садржи елементе дескриптивне и љубавне лирике; испуњена је сетом сањара који полази од слика стварности и креће у пределе имагинације, у којима траје идеална жена, сан. Ова песма је од четири строфе - испевана је у октавама која омогућује нарацију, а стих је дванаестерац и једанаестерац, са унакрсном римом. Прва строфа је од слика света које у импресионистичким бојама (боје контрасти) дочаравају трекутак заласк сунца.

Дучић иде од великих ка малим сликама (микрослике). На почетку је импресивна слика бакреног неба које „распаљено сија" а чија се боја прелива на реку, а на крају микрослика - слика воденог цвета заспалог над таласом. Слике су, махом, визуелне и дате у контрасту: небо распаљено сија од сунца које се нашло иза горе (не види се), са утиском да тамо избија пожар. док је страна планине, окренута посматрачу, у тами {„црне шуме старих четинара"). Унета је и једна звучна (акустичка) слика: ...*Хукти*

воденички точак. Такав призор је доживљен и на неком другом месту: *Опет једно вече...* Сада се отварају имагинарне слике: песник „види“: смарагдне горе, златно небо, вртове са фигурама две сфинге које стражаре на улазу у вртове, пред којима се пружа океан; ту је јато галебова и „бокори мртвих доцветалих ружа“. Унутар тога простора, тамо *негде далеко*, седи *непозната жена*, (у његовој поезији је ретка појава жене од крви и меса) „с круном и у сјају“; она је бледа, са бескрајном тугом у себи. Та жена плаче у самоћи, пуна чежње за њим тако далеким и непознатим Она, иако далека, иако га никад није видела, верно чека њега и мисли само на њега. Иако је то само сан о далеком и лепом, песник жели да верује у тај сан, јер сан је лепши од јаве; у сненању је највећа лепота нашег трајања. Химерична жена (жена из снова), која постоји само у Дучићевој песми сва је од чежње, уплакана. Она је таква због ноћи која долази, као и због доцветалих ружа, што је симбол пролазности лепоте и младости, а можда је то и због самоће која живот чини празним и бесмисленим. Таква је жена и таква је љубав у поезији Јована Дучића - романтична, праћена самоћом, настањена чежњом, меланхолијом и вечним сном о лепоти која то јесте само ако се сања.

ЈАБЛАНОВИ

Песма *Јабланови* је дескриптивна песма, по свој прилици о медитеранском пејзажу, али она је и песма о субјекту, о бићу које интензивно региструје и доживљава све сензације (шум, сенке, вода, ноћ) које доводе у везу космичко и људско. Песма *Јабланови* испевана је у три катрена и у александринцу или дванаестерцу, са опкорачењем које везује стихове, али и прву и другу строфу (садржај се просто прелива, претаче из прве у другу строфу), чинећи мисаоно и емотивно неодвојиво јединство. Песма почиње реторским питањима. У средишту певања су *јабланови*, али и субјекат насупрот њих, у ноћи. Они шуме *страсно*, *чудно*, а субјекат се пита зашто *тако*. Тежиште, дакле, није на визуелним сликама, за то услови не постоје - ноћ је, тама, него на звучном ефекту, на шуму јабланова. *Шум* јабланова постаје доминантна сензација на којој се гради чулни доживљај субјекта у ноћи, који се, потом, преноси на душевни свет бића.

Природа се јавља као тајна. Месец је зашао иза брега (хума); све је у тами. За ноћ ће песник рећи да је *мртва* („у мртвој ноћи“), а за воду да је *мирна* и *сива*. Насупрот том мртвилу, само јабланови остављају утисак да није све умрло, да живот себе манифестује кроз *шум* који не престаје и који буди још већу неизвесност стрепњу. Шум јабланова се још једном наглашава: *...шуме, шуме и чудно дршћу у своду*. Не само да *шуме* него *чудно дршћу*. То сугерише зебњу и страх. То дрхтање пренеће се у последњој строфи и на сам субјекат.

И док у претходним двома строфама доминантно место имају јабланови, у последњој - трећој строфи - у средишту певања је субјекат. Досад је било ОНИ (Јабланови), а сада се прелази на ЈА, чиме у први план избија песнички субјекат. Он се осећа као последњи, „потоњи“ и као да је један једини на свету, у космичком пространству које све гута. Субјекат обележавају: самоћа, немир, стрепња и страх. Од кога? Страх и стрепња, првенствено од себе, „од своје сени“. Осећа се сићушним у односу на пространство. Зато је шум јабланова тако велики; шум је немир који се преноси на биће и његову самотничку природу. Утисак је да се јабланови, устремљени у висину, отимају том мртвилу и мрачном свету и теже ка изворима светлости који су горе, у висинама. По немирима и животу у ноћи јабланови и песниково ја нашли су се у блиској вези, тако да се на симболичком плану између њих може и поставити знак једнакости: јабланови = песниково ја На симболичком плану јабланови значе вечито људско усмеравање ка духовним висинама. А као последица тога спознавања јесте: *Ја се ноћас бојим себе, и ја сирепим сам од своје сени*. Стрепећи од *сене*, он стрепи од несвесног у себи, од оног што се вртложи у његовој души као страст, чежња, као неукротив прохтев да је са неким, поред некога..Шуштање оличава немир јабланова, и немир у субјекту. То је „снажан духовни немир, чију природу читалац одгонета.

Песма *Јабланови* спада у описну и лирику атмосфере. Ноћну мистичну атмосферу увећава не толико мртва тишина колико звуковна сензација - шуштање усамљених и високних јабланова наспрам којих стоји усамљени човек. Учестало понављање сугласничких парова ш - с, з - ж, (шуштави гласови), читаоцу сугеришу и усплахиреност, зебњу, језу и страх усамљеника у ноћи.

Јабланове доживљавамо као дрвеће које своју укорененост у земљу надокнађује вертикалном динамиком, својим растом ка сунцу и звезданим просторима. Зато је Дучић у њима нашао симбол за човекову разапетост између материјалног и духовног света. Дучић је био веома комуникативна и

духовита личност, али је у поезији и он био сам. Када се човек загледа у себе уплаши се сопствених нагона и неизвесности судбине. Готово исту симболичку и експресивну функцију има и јаблан у Матошевом сонету *Јесење вече*.

БОРИСАВ СТАНКОВИЋ

Рођен је у Врању, 1875. Године. Рано је остао без родитеља, па је одрастао уз баба Злату која је у прсте и у душу знала судбине Врањанаца. После гимназијског школовања у Врању и Нишу, завршио је права у Београду. Све своје приповетке, драме и романе везао је за родни град. Не познаје савремена збивања, остајао је у свом свету старога Врања. Понирао је у прошлост и тамо проналазио несрећне људе, промашене судбине, вечите болнике и патнике. Тек ће његове приповетке објављене у часописима и листовима и збирке *Стари дани* (1902) и *Божји људи* (1902) представити Станковића као „најјачи приповедачки таленат који је икада био у српској књижевности" (Јован Скерлић). Роман *Нечиста крв* (1910) још више је учврстио уверење да се у српској књижевности појавио расни приповедач. Поред тога, остала су иза Станковића и два недокончана романа: *Газда Младен* и *Певци*. Драма *Коштана* (1902) имала је успеха и представила је Станковића као драмског писца. Нападан због сарадње у окупацијском листу за време Првог светског рата, Станковић се повукао у себе, престао да ствара и умро, усамљен и разочаран, 1927. године у Београду.

Дело Боре Станковића везано је искључиво за Врање, његово поднебље и његове људе, али не за Врање пишевог времена, него времена које је прохујало и времена на прелазу из старих у нове друштвене односе. Баш зато је то време и било испуњено друштвеним потресима и личним драмама, које је Станковићев стваралачки нерв добро уочио и мајсторски преточио у приповетке, романе и драме. Код њега има дитирамбских слика распеване лепоте, радости живљења и личне среће; код њега има несрећних љубави и трагичних љубавника, промашених живота и вечитог жала за младошћу; има код њега богатих и силних, слабих и немоћних, ситих и преситих, као и кукавних и гладних „божјих људи". Историјска чињеница ослобођења Врања од турске окупације и припајање Србији довела је до затварања границе према Турској. Врањанци губе огроман трговачки простор, па чорбацијски сталеж губи моћ, распродају се имања, а из позадине надиру сељаци. Борисав Станковић је после Светолика Ранковића први српски писац који је увео у књижевност особене, упечатљиве и темпераментне женске ликове. Код Станковића је женска лепота добила истакнуто место; женске чежње и устрептала чулност, први пут су нашли место у уметничкој прози, о унутрашњим немирима и разбукталима страстима први пут се јасно проговорило. Љубав је готово једино надахнуће јер је и сам Станковић у младости доживео љубавну драму. Сматрао је да је писање божији дар, па је и сам готово више написао него што је прочитао. Када је инспирација нестала, престао је да пише. И сам нерасположен и у кафанском мамурлуку, није имао у својим делима ни једну комичну сцену.

Борини ликови су пренети из живота. Познато је да је једна бањска певачица надахнула Станковића да створи Коштану. У судским књигама је остало забележено да је она настојала да са писцем подели хонорар, сматрајући, ваљда, да је она у драми “преписана”. (Малика)

Коштана је једноставан позоришни комад без сложене радње, снажних сукоба, веште драматургије. То није само комад са певањем, раскошна слика са југа Србије, него снажна драма трагичних људских судбина. Тема је стара колико и савремена: *промашена љубав*. Актери су млади и стари, једнако кажњени животом и несрећни. Четири чина нису рашчлањена на појаве.

Ликови

У *Коштани* се сукобљавају две стране живота и два става према животу. На једној страни је затворени и строги живот чорбацијских газдинских породица, заробљених и спутаних патријархалним моралом. У њему се гуши младост, уништава љубав, живот чини прозаичним и празним. Том животу припадају Арса и Хаџи-Тома. На другој страни је живот испуњен радостима и страстима, уживањем и опуштањем. Тај живот припада младости, али га живе и неки представници чорбацијског слоја који су раскинули са стегамa и регулама и пружили руке ка животним радостима које су им биле ускраћене у младости. Том животу припадају Коштана и Стојан, али и несрећни и носталгични Митке, да би му се у једном тренутку приклонио и Хаџи-Тома. У *Коштани* је на једној страни став да живот треба удисати пуним плућима и пити га у великим гутљајима- то је хедонистички став према животу. На другој страни је

живот одрицања, стицања, грађанског морала и угледа. Та два става оваплоћују Митке и његов брат Арса.

Коштана

Коштана је насловна личност драме, али није главни драмски лик. Она јесте у средишту збивања, око ње се све одвија; она је разлог дешавања и понашања, без ње не би било ни драмске радње, ни драме. Али она је само мотив који покреће остале јунаке на деловање и понашање, на испољавале одређеног животног става и филозофије живота, на буђење емоција и ерупцију жеђи за животом и љубављу. Али она поседује и јасно изражене особине које је чине упечатљивом и морално чистим људским бићем.

- млада, лепа, чулна, окренута је животу и његовим радостима. Посвећена је песми као позиву и као смислу живота - песму дубоко проживљава, па зато њено певање делује снажно на оне које је живот осакатио на емотивном плану;
- смисао живота види у ноћи и песми - то је израз њене тежње за независношћу и слободом;
- свесна је свога порекла и друштвеног статуса; „*Ја, Циганка! У Бању, у село, тамо је моје!*”
- достојанствена, морално чиста, не пева за новац, него зато што је песма њен живот - одбија да узме дукате које јој даје занесени и раскрављени Хаџи-Тома и кришом их додаје Марку;
- не жели да жртвује своју слободу за живот у господској кући.

Митке је песник и филозоф. Песник је онда када говори о младости, лепоти и љубави - тада је у заносу, пренет у свет о којем говори. Филозоф је када говори о човеку и животу, о пролазности, о судбини као неминовности. Његово говорење утемељено је на богатом животном искуству и личном трагиком, испуњено филозофијом. Врањански летопис помиње Митка дућанцију. Његова биографија се због жала за прохујалим временима завршава самоубиством. Овај прихвата, али не признаје пораз.

- Митке је човек живота, путовања, пустиловина, уживања, љубави, страсти, али је он и човек патње и носталгије. Пати за временом које је прошло, пати што је младост прошла и чула угасла, што нема слободе и што мора да се скраси, поред жене. У њему је трагика човека који не може да се уклопи у патријархалне норме, трагика човека који је схватио тежину пролазности.

Хаџи-Тома оличава патријархалног деспота, чувара патријархалног реда и морала, силу која може да одлучује о људским судбинама. За свет он је усправан, горд, силан, неприкосновен, страх и трепет за околину и укућане. У себи, дубоко у души, рањен је и несрећан човек. Несрећан је колико и Митке, колико и његова жена Ката, јер су сви они жртве неписаних патријархалних закона. Иза маске озбиљног, строгог и достојанственог Хаџи-Томе крије се несрећан човек, ожењен без своје воље, девојком коју није волео. Жељан је животних радости, љубави и нежности. Када је видео Коштану, када је чуо њену песму, снажно су га заболеле ране неживљене младости, осетио је дубоку празнину у себи, пробудиле су се чежње. Збацио је маску строгости и достојанства, раскопчао минтан, скинуо фес и предао се Коштаниној песми и музици њених пратилаца.

Музика и песма имају значајну уметничку функцију у делу Борисава Станковића. Ретко је овде песма разбигра, веселе, израз задовољства и среће. Песма је овде исповест, тугованка, евокација, сан или сањарење. Њоме се изражава туга за младошћу, жал због неостварене љубави, бол због удаје за недрагог, чежња за вољеним. Песма је и севдах (страст, занос) и карасевдах (сета, туга, црни севдах). Али и таква, она је еротска и чулна. Сваки од Станковићевих јунака има своју песму. Једно је Коштанина песма која изражава младалачку чежњу за природом, пространством, месечином и слободом; друго је песма Миткова, која враћа у прошлост, у прохујале дане, она је носталгична и елегична, чак неиздржљиво рањава и болна. Посебна је песма Хаџи-Томина која повређује старе ране, раскрављује спутано и сасушено срце.

МИЛАН РАКИЋ

Поред Дучића, Милан Ракић је наш најзначајнији модерниста. Рођен је 1876. године у интелектуалној породици. Са француским песницима се упознао студирајући у Паризу права. По повратку из Париза службовао је у министарствима као дипломата. Био је врло учен, интелектуалан и музички образован, али углавном је живео у тишини и самоћи. Објавио је укупно 64 песме, које се деле у љубавне, мисаоне и родољубиве (*На Газиместану*).

Искрена песма спада у његову интимистичку поезију, где се мешају љубавна осећања, сензуалност али и мисли о жени и страстима, о односу мушкарца и жене. Он од жене тражи да ћути и да ничим не ремети телесно усхићење и песничково самозадовољство. Љубав је страст, чин великог узимања и удовољавања жудњи. Али траје врло кратко, а малаксало тело постаје налик на згасло огњиште и оно “изнова пада у обичну чаму”. Сада када се све вратило у своју првобитност, открива се истина о љубави и заносу. Ракић је сада искрен, он признаје да говори неистину о својој љубави, признаје да као мушкарац највише воли своју жудњу. Жена ће веровати у ласкања и у сопствену срећу да је нашла особу која је искрено воли. Ракић благосиља жену за примљену радост, али и не крије да је не воли. Два пута поновљено “*Не волим те*” падају као маљ разбијајући све илузије рушећи наде и откривајући лажи и себичности. Последња строфа песме делује смирујуће као **лажни крај**, она као да у немире хоће поново да унесе мир. Ово није песма филозофије о љубави, него реална слика о односима мушкарца и жене, певање о лажима и себичностима у љубави. Осећа се песимизам, осећај равнодушности (остави душу нек спокојно снови), па отуда и исказ у сликама које симболишу старење и сумрак живота.

Долап је рефлексивна песма која доноси песничков поглед на живот и његово схватање човековог трајања. Долап се везује за његову слику из детињства чију је “шкрипу као дете чуо” у близини његове куће у Београду, као справу за наводњавање, точак који је окретао коњ и помоћу кога се извлачила вода из бунара. Долап је овде још старија справа, “спомен из прастарих дана”. За нас је овде важнија судбина коња. Долап је од силног рада постао кљусе бедно, сипљиво. За вранца нема предах: њега стално неке силе терају на рад без предах. Њега *бич бије, улар стеже, жуљи руда*. Он од судбине не може да побегне. Песник се онда обраћа вранцу као неком ближњем помоћу апострофе – директно обраћање бићима и предметима. Вранац је некад био млад, пун снаге и лепоте, радио је са вером да ће бити боље. Нада је побеђивала патњу, муку и напор. Сада од снова ништа није остало. Писац га жали јер у њему препознаје судбину свих људи, јер су сви захваћени “неминовном бедом”. Суђено му је да поред њега тече вода а да му као Танталу буде недоступна. Ту је и сочна трава али бич не да да утоли глад. Исказом “*ти си као и ја*” песник вранца поистовећује са собом. И живот лирског субјекта протицао је “све у истом кругу, све на истој стази”. Човек не може да побегне из тог круга, па зато среће у животу и нема. Зато песма и завршава у песимизму. Човек је осуђен на рад, муку, изгарање, непрестано варљиво надање, и коначно, на смрт. Кључни симболи у овој песми су: **долап** – живот; **вранац** – човек који мора да носи живот јер је за њега везан; **бич, улар, руда** – су негативне силе којима човек не може да овлада нити да утиче на њих. **Круг** је симбол затворености из којег нема излаза. Човек је предодређен на муку, и на то не може утицати јер њим владају силе изван њега (као код Тантала, Сизифа или код Јозефа К у “Странцу” А. Камуја). Песма се завршава са иронијом која ипак тражи од човека да поверује у сопствену снагу, а не да се преда судбини.

ПЕСИМИЗАМ је филозофски став да је овај свет најгори од свих светова и да је живот у таквом свету без икаквог смисла. Филозофију песимизма развио је Немац Артур Шопенхауер (*Свет као воља и представа*). Живот је скуп страдања, несрећа и патњи. Песимизам је наглашен у романтизму и у модерни.

ЕРНЕСТ ХЕМИНГВЕЈ

Хемингвеј припада генерацији америчких писаца. Живот му је био узбудљив као авантуристички роман. Од живота створио је легенду. Доживео је три аутомобилске несреће, много пута рањаван и озбиљно болестан, бавио се боксом и фудбалом, био ас у риболову, а једна риба носи име по њему. Четири пута се женио и имао три сина. У првој рату тешко је рањен и претрпео је дванаест операција. Извађено му је две стотине комадића шрапнела. У Другом рату ступио је у рат против фашизма тако што је своју јахту опремио оружјем и две године је крстарио морем у потрази за немачким подморницама. Као ратни дописник створио је и своју малу војску од 16 људи са којом је ослободио Рамбује и међу првима ушао у Париз. Оболео, убија се у шездесет првој години у јутро 2. Јула тако што је опалио из своје омиљене двоцевке себи у уста. Као човека и писца одликује га наглашени индивидуализам: обожавао је бокс и кориду, лов и дивљину, риболов, море и реке; бавио се новинарством и био учесник у Првом и Другом светском рату и у шпанском рату, опијао се, освајао жене, много путовао; био рањаван, доживео две авионске хаварије. Животни мото Хемингвеја садржан је у речима његовог јунака: „Желим све и узећу

све што ми се да." Ернест Хемингвеј је рођен 1899. године. Отац му је био лекар и врло страствен ловац. Обожавао је планине, лов, реке и риболов. Када је имао 19 година, отишао је у рат - борио се у Италији и био рањен. Стварао је ликове који су „физички и психички, ратом или животом непосредно после рата, осакаћени; то су људи који неће да мисле не зато што немају интелигенције, него зато што немају воље. Они су свесно пропала генерација" (Сунце се поново рађа 1926). После грађанског рата у Шпанији штампа свој чувени роман За ким звоно звони (1940). У овом роману, па и другим књигама, приказује махом судбину човека као судбину усамљеника. После Другог светског рата настањује се на Куби, на обали океана. Објавио је две прозе: Преко реке па у шуму (1951) и Старац и море (1952), за који је 1954. године добио и Нобслову награду. Када је осетио да га здравље напушта, исто као и његов отац, убио се из ловачке пушке.

СТАРАЦ И МОРЕ

Дело Старац и море неки теоретичари третирају као роман, други као новелу јер тежиште није на догађајима. Уместо тога, у средишту пишчевог интересовања је унутрашњи свет, емотивне и мисаоне вибрације бића. Иначе, прича је крајње обична и свакодневна, наизглед нероманескна јер је лишена дешавања која би будила пажњу и водила у неки видљив и неочекивани обрт.

Главни и једини лик у делу је Сантјаго ел Кампсон, сиромашни старац који, сем дечака Манолина, и нема неких пријатеља. Највећи део живота је провео на мору, са надом која га никад није остављала да ће уловити највећу рибу која је икад уловљена. Велика риба се јавља као централини мотив, трајна опсесија и сан. Али, већ 84 дана ништа није уловио. Гоњен жељом да још једном потврди себе као мајстора у риболову, Сантјаго се отискује на пучину. И - уловио је велику рибу о којој је дуго сањао. После борбе која је трајала три дана и две ноћи, он ће успети да је победи, али не и да је привезану за чамац сачува од ајкула. Део трећег дана и трећа ноћ протећи ће у борби са ајкулама. Ипак, остао је доследан себи - борио се. Осећао се по-тиштеним и празним због умора, али и сазнања да му је плен отет, да је физички и материјално уништен. Ипак, савладао је рибу дугачку „пет и по метара од носа до репа". Костур рибе привезан за чамац био је доказ његове борбе, снаге и риболовачког умећа. Зато није побеђен.

Тако се човек појединац у Хемингвејевом делу открива као средиште снаге, он вреди само онолико колико је снажан да потврђује своју индивидуалност кроз пркос, напор, спремност и борбу да овлада ситуацијом и да до краја остане доследан уверењу да мора дати све од себе, без обзира на исход борбе. Његова егзистенција је одређена морем. Чак и његове очи имају боју мора. Сантјаго познаје тајне мора, његове струје, дубине, алге, таласе, свет малих и великих риба, птице које га надлећу и кретање облака. Море је метафора живота, вечиог мењања и преображавања. Иако му се у почетку јавља утисак да је сам, касније закључује како „ниједан човек на мору никад није сам..." Када је велика риба загризла и започела борба са њом, која ће трајати три дана, Сантјаго је почео да одмерава снагу са њом и да јој се обраћа као пријатељу и знанцу: „*Рибо, ја те волим, и пошћујем те врло МНОГО. Али ја ћу те убити...*” Док траје борба, Сантјаго је усредсређен само на њу. Покушава да наслути њене намере, да их предухитри и ефикасно осујети. Он јој задаје бол, муку, али му и она узвраћа. Између рибе и човека је успостављена борба на живот и смрт. Риба и човек као да се надмудрују ко ће кога да уништи. Старца Сантјага, у прво време, мучи ћутање и самоћа, а затим и физички бол: руке постају кржаве од оштрих засека ужета. Старац дечака доживљава као недостатак и потребу. Јер да је он ту, све би било другачије и лакше. А то говори колико је велика и дубока људска потреба за присуством других и пријатељство са неким.

Не изневерити човека у себи - основни је императив овог наизглед нејаког и немоћиог старца: „*Али ја ћу јој показати шта човек може, и иша је човек у стању да поднесе.*” Он се наставља и када је трећег дана и у трећој ноћи започела борба против ајкула које отимају и односе рибу. Његова борба је трајала док је имао снаге и док је имао чиме да се бори. Јунак прозе Старац и море, окренут мору и везан за море, победио је велику рибу, убио ајкуле и стигао у пристаниште свога спокојства јер је дотакао срећу - испунио му се сан да улови највећу рибу (била је тешка више од шест стотина килограма, а доказ је био костур са главом рибе већи и од чамца за који је она била привезана (дужина пет и по метара). Он је доједрио у своје пристаниште јер је имао циљ, а само ко је одлучан, храбар и има циљ може испунити себе сањаним и остварити себе на начин достојан правог човека. Сантјаго је изгубио битку, уништен је,

али на дубоко људском плану - није поражен: **учинио сам што је до мене стајало, све што је било у мојој моћи.**

Лезиком који је конкретан, једноставан и рационалан, и реалистичким поступком који укључује и модерне структуре приповедања - унутрашњи директни монолог, стање свести, сажимање времена, али и симболику, Хемингвеј овим делом поставља низ питања: **1) човек и природа, 2) човек и други људи, 3) човек и смисао његовог трајања.** Дело се може третирати као велика алегорија, али и остварење са више метафора и симбола: *старац, море, риболов* је симбол трагања за срећом, *риба* је симбол среће; уловити је за Сантјага значи доћи до среће, бити срећан; *лавови* које Сантјаго сања или жели да сања симбол су моћи и снаге, напона и страсти, амбиције и поноса, да се живот живи хемингвејски - до крајњих граница могућег. На крају романа старац се осећа снажан као у младости. Зато и сања лавове.

МИЛУТИН БОЈИЋ – ПЛАВА ГРОБНИЦА

Бојић припада трагичној генерацији песника који су прошли Први светски рат. Умро је у 26. години 1917. након албанске голготе када је у водама Јонског мора завршило око 5000 српских војника. Песме у збирци **“Песме бола и поноса”** наглашавају снагу, издржљивост и храброст српског војника. Својим патриотским певањем остао је по страни од новог антиратног таласа певања Душана Васиљева и Милоша Црњанског.

Песма Плава гробница има 14 строфа. Центар и рефрен песме је повик: *Стојте галије царске* који се јавља у још три строфе. Песма је химнична, испевана у апострофи. Она захтева одавање почаста тихим ходом бродова, без таласања и шума. Жели да држи опело понет подвизима славних, а умрлих војника. Вода у коју су бачени је “света вода” која тражи да се у ћутању прође и не ремети њихов вечни мир. Из морских дубина, из те највеће гробнице диже се дух оних којих више нема и који лута над водом. То је велика душа покојника. Плава гробница је и колевка за будуће нараштаје. Тако опстаје веза живих и мртвих. Мртви у тишини желе да чују *“хук борбене лаве”* (јуриш масе) и *“како врућим кључем крв пенуша њина”*. Ово опело “без речи, без суза и страха” је израз дивљења и поштовања, захвалности, али и вере да ће из те смрти доћи нови живот. Њихова смрт на дну мора је подстрек за нова херојства будућих генерација. На крају је поновљен исти повик као и скоро цела прва строфа. Зато је суштина песме захтев за поштовањем. Јонско море је сведочанство прометејског страдања једног народа.

МИЛОШ ЦРЊАНСКИ

Пуни замах српске авангарде започиње са појавом Милоша Црњанског и његовом песничком књигом Лирика Итаке 1919. године и траје до 1925. године. То је раздобље када се јављају разна авангардна струјања, којима надређени правац у поезији постаје експресионизам, чија је поетика садржана у *Манифесту експресионистичке школе* Станислава Винавера (1920), а још више конкретизована у *Објашњењу „Суматре”* Милоша Црњанског (те исте године) и примењена у његовој песми *Суматра*, роману *Сеобе* и у поемама *Стражилово* и *Ламент над Београдом*. Милош Црњански је рођен у Чонграду (Мађарска) 1893. године. У Првом светском рату отеран је био на фронт да се бори против Руса. Болести, умирања, болнице и ровови, фронтони и глад, ојађеност и очајавање јесте стварност коју је носио и о којој ће касније певати, устајући против рата и сваког вида страдања

СЕОБЕ

Роман Сеобе има два дела: који излазе 1929. и 1962. године. Тема романа узета је из живота и историје Срба након њихових великих сеоба и доласка у Угарску. Време - 18. век. Роман захвата временски период од пролећа 1744. па до почетка лета 1745. године.

Инспирацију за свој роман Милош Црњански је нашао у мемоарима ратника Симеуна Пишчевића, који се као српски официр борио са својим војницима по Европи за интересе Аустроугарске и у личном искуству (као војвођански Србин био је приморан да се у Првом светском рату бори на страни Аустроугарског царства против своје словенске браће и тако упозна сву трагичност ратовања). У средиште радње ставља Вука и Аранђела Исаковича, браћу, повезану и присуством жене у лику госпоже Дафине. Дакле, у средишту је колективна, историјска драма једног народа, као и драма једне породице. Сеобе су историјски али и роман личности, психолошки и поетски роман, испуњен лиризмом. Доминирају пејзаж, човек и историја. У роману се кроз 10 поглавља, наизменично, јављају два тока приповедања. Прати судбину колективног јунака - кретање Славонско-подоунавског „полка” до реке Рајне и натраг. А други се везује за мирнодопски живот, и прати однос госпоже Дафине и Аранђела

Исаковича у његовој земунској кући, а након одласка Вука Исаковича у рат. Сви догађаји и дешавања у роману дати су из унутрашње перспективе - размишљања, и осећања јунака.

Сеобе имају прстенасту композицију. Роман почиње и завршава се метафоричким поглављима која имају исти наслов: *Бескрајни, плави круг. У њему, звезда*. На захтев маркиза Асканија Гвадањи Вук Исакович треба да прикупи и опреми један „полк“ (пук) српских војника и да их поведе на далеку Рајну, у рат Аустрије против Француза. Вук је ову, последњу ноћ провео са женом, коју оставља у трећем месецу трудноће и са још две кћеркице. О њима треба да брине брат му Аранђел Исакович, који је такође дошао да испрати брата у рат. У неком дремежном стању, док отвара очи, чини му се као да види „у висини, бескрајни плави круг. И, у њему, звезду“. Оно што само он види јесте симболички израз „лепог, слободног, чистог“, нешто што ће, насупрот блату и глибу у коме де живи, постати огледало јунакових жудњи и жеља, неухватљиви циљ свих његових путовања. Кренуће са војском преко Дунава, у даљину зараслу трском, травуљином, у маглу, испраћен вриском жена, јатима врана, већ уморан од свих ратова и сеоба. Поћи ће да још једном осети сву бесциљност ратовања. Писац, потом, у наредних пет поглавља, наставља да прати Подунавски пук који се креће по сунцу и киши, по сувом и блату. Војници су „уморни, и изгладнели“. Писац врло сликовито описује њихов улазак у град Печуј. Упадали су у насеља, „пребијали псе, упадали су у варош, као курјаци, хватали голубове на месечини, откидали им главе, кидисали на туђе жене“. Сви они осећају празнину и разочарање, посрћу уморни и болесни. На том путу великих напора и искушења српски војници су предмет шегачења; њима се даје и најгора храна; осуђени су на физичко и психичко сатирање, на шибање и стрељање за мале преступе. У свима њима је замор, потиштеност, осећање преварености и великог бесмисла који ће се све више увећавати. Посебно ће се безвредним Вук осетити на пријему код Карла Евгенија Витернбершког, сина Алексадра Витернбершког, код кога је, док је био млад и леп, службовао и потајно био заљубљен у принцезу и она у њега. Сада су обоје били стари и ружни, од тада је прошло 30 година. А онда следи долазак на Рајну, на фронт и прве погибије српских војника: „тако започе, без неких нарочитих припрема да гине, и умире Подунавски полк, на Рајни, нити знаш зашто, нити кроз што“. Нема похвала, награда, а изостаје и „потполковнички“ чин Вуку Исаковичу. Када је стигла зима, пук је остављен је да зимује у туђини и да се сналази како зна и уме. Били су остављени и да се смрзавају, све док није стигла наредба да се врате у завичај, тамо одакле су пошли, у Петроварадин. Вратиће се у крај пун јаруга, баруштина, трске, пањева, где царују болести и сујеверје. Крај романа казује да се треба некуд поново одселити и испочетка започети неки нови живот.

Функција овог приповедања је у томе да покаже каква су и колика страдања српског народа након српских сеоба 1690. и 1739. године. Ратовање је била њихова обавеза, наметнута од Беча. Слати су тамо где је било најтеже; увек су били на истуреним позицијама, у нападима где је требало пробијати непријатељске одбране. Међутим, уместо похвале и награде, добијали су прекоре. Према њима су се односили као према кажњеницима који треба да изврше задатак и нестану са сцене. На војнике Подунавског пука гледало се као на варваре, које су кажњавали батинама или пак изводили на стрељање због малих прекршаја. Често су били гладни, „полубоси, запуштени и подивљали“. Опис Пука и његово страдање често је дат у натуралистичким сликама. Чим нема рата, за њима нестаје потеба.

ВУК ИСАКОВИЧ је историјска личност коју је Црњански поетизовао. Разапет је између стварности и својих снова. Он је безвољан, ратовања му је доста. Споља је неугледан, изгледа “као буре, као мех, огромног је трбуха, тром и тежак”. И сам личи на природу која га окружује. Његово доживљавање круга и звезде показује његове тежње ка сјају и чистоти, ка висинама и бескрају. Бескрајни плави круг је празнина, али је звезда средишни симбол – има значење путоказа за остварење идеала, а то је далека Русија, некадашња прапостојбина, непрегледна зелена пољана по којој ће јахати. Из мочвара као да узлеће у светлост, тамо где је све прозрано. Његов императив је *отићи, одселити се треба*. И по повратку кући он тоне у сан са надом у одлазак у Русију. Свој циљ ће остварити у Другој књизи Сеоба и ту ће му вечни сан бити срушен. И тамо ће гинути за друге и полако нестајати. Од њих хиљаду, нестаће сви у борбама.

АРАНЂЕЛ ИСАКОВИЧ По схватању света и животном опредељењу, сасвим је другачији од брата. Био је сасушен и жут, имао је “калуђерске брке и браду, црне и ретке”, жуте очи, плъоснат, танки нос и “пожутеле зубе увек лепљиве од слаткиша”. Тговац је, представник новог српског грађанског друштва.

Новцем купује сигурност, жене, пријатеље. Он не жели сеобе, већ жели да се укорени. Он је и брату нашао жену тргујући по Трсту, “младу, високу и здраву” у коју је од почетка потајно заљубљен не желећи то ни себи да призна. Ипак, несвесни део њега све више чезне за њом. Слично брату, и он је у себи носио незадовољство, празнину и осећај недовољне испуњености. Био је без жене, без љубави, а његова “звезда” била је братовљева жена. Жеља му се испунила након потапања лађе када је извучен из Дунава. Међутим, среће нема, али има гриже савести госпоже Дафине која вене, губи лепоту. Она постаје негација своје првобитне лепоте. Када Дафина умире, Аранђел запада у још већу празнину. А када се брат врати из рата, од стида му није ни изашао у сусрет. То је суноврат у нови бескрајни круг, без звезде у њему.

ГОСПОЖА ДАФИНА Она једина својом лепотом и господством светли у роману. Као да је залутала у блато и трску, у воду и болест. Она је страствена, чулна, обла, са стасом и необичним погледом. За Аранђела, она као да је привиђење. Њено понашање према њему било је заводничко. Није га додиривала, али га јесте мамила. Црњански каже да је била према њему “мудра и проишљива”. Није веровала да ће јој се муж икад вратити па је празнину попуњавала игром са девером. Осећала је неминовност онога што ће се догодити, али није журила. Међутим, однос са девером ни њој неће донети срећу. Осетиће гађење и одбојност према њему, јер је више жудела за својим мужем. Зато се још више осећала промашеном. Обузета немирима, она доживљава халуцинантна стања са грозним сликама мишева, змија, жаба и пужева у блату, или видеви прекланог мужа на чаршафу са огромним трбухом. Истицањем њене крви у болести, истицаће и њена лепота. Она се сасушила и обабала, гадила на саму себе.

Ово дело говори о страдању напаћеног Српства, распаду породице, пролазности лепоте и среће као и о просторима среће за којима се трага. О бекству човека из јаве у сан где нема страдања, лутања и грубости. Црњански је експресионистички писац, па му је и реченица нервозна, емотивна, препуна зареза. Стално се мења ритам реченице чиме се сваки део наглашава. Пуно је архаичних речи из црквеноруског језика који уводе читаоца у време 18. века. Плава духовно, божанско) и црвена (симбол живота, лепоте и снаге) боја су симболичне и експресионистичке.

АУГУСТИН – ТИН УЈЕВИЋ

Тин Ујевић је један од најиндивидуалнијих хрватских песника који је као бескућник живео у Београду, поставши средишња фигура београдске боемије и песничког живота од 1920. до 1929. године. Студирао је у Загребу, боравио у Паризу, из Београда је прогнан у Сарајево и Сплит, а последње године живота проводи поново у Загребу. Написао је пет збирки песама од којих су му најпознатије *Лелек себра* (1920) и *Колакна* (1926). Био је и строг критичар и есеиста.

СВАКИДАШЊА ЈАДИКОВКА

Песма је настала 1917. године, у послератним данима Првог светског рата, када Тин Ујевић доживљава и највећа разочарања док борави у Паризу. *Свакидашња јадиковка* је уклопљена у збирку *Лелек себра*, у циклус песама у коме Ујевић губи веру у људе. У њој „бризга крв” из рањеног срца и чује се вапај за разумевањем и нежношћу жене, а самоћа постаје једино стање које биће познаје, у које тоне, остављајући иза себе крик пораженог субјекта.

Свакидашња јадиковка је осмерачка творевина са тоном елгије у себи: она је ламент (тужала) над сопственим животом. Сам наслов песме упућује читаоца на свакодневицу коју настањују незадовољство, бол, самоћа, пораз и разочарање у Бога, у људе, у свет, у властиту судбину. До пете строфе песма је испевана у безличном облику, мада је сваком читаоцу јасно да се ту крије лични удес песника. Удес песника је садржан у речима: *слаб, сам, немоћаи, немиран, очајан*.

Старост је дошла пре времена и животу је одузела све оно што одликује њену младост (ведрина, радост, љубав, срећа, крепкост, снови). Бити „гажен у блату” значи бити од масе и друштва поништен као појединац; значи људском бићу одузети понос, достојанство; значи бити без среће, снова, идеала („без сјаја звијезде на небу”), бити сатрвен патњама, обузет незнањем. Како онда живети без илузија и снова о љубави, без разумевања и среће?

Предодређеност на патњу се исказује као *идење по трњу и камењу, и идење од немила до недрага*, а последице су у песничким констатацијама: *- ноге кржаве, - срије рањено, - кости уморне,*

- душа жалосна... Шта песнику најтеже пада? Самоћа. Он нема никог: *И нема ни сестре ни брата, ... И нема нигде никога до игле драча у срцу и пламена на рукама...*

Утескобљено и очајно самотничко биће не престаје да се обраћа Богу, али сада некако бунтовно, са пуно протеста и без покорности у односу на Бога. Молбу замењује срџба, гнев, непристајање.

Та бесједа је ломача и дужан сам је викнути, или ћу главњом планути.

Па нек сам кријес на брдима, па нек сам дах у пламену, кад нисам крик са кровова!

Велики залет емоције и киптеће стање беса избија из ових стихова. Али након тога као да је стигао замор од толико речи и емотивних набоја. Тон пада, а биће тоне у клонулост. Њему „треба моћна ријеч“, „треба одговор“ - контемплација (снажна, свепрожимајућа мисао);

Песма је врло богата мноштвом стилских поступака које Ујевић интензивно користи. Прво, видна је употреба гласовних (звучних) фигура - алитерације: доминација **м** и **н** у низу строфа (2,10,12,15,15,19, 20,21), или пак акумулација само једног од њих - као **м** у 20. строфи. Када је у питању **и**, - јавља се као говорна фигура - фигура конструкције:

а кости су му уморне, и душа му је жалосна. и он је сам и запуштен.

***И** нема сестре ни брата, **и** нема оца ни мајке, **и** нема драге ни друга...*

Истиче се набрајање, али је везником **м** оно ипак успореније, чиме се „истиче вредност сваког појединог члана набрајања, јер све је важно и све се јавља као недостатак: и сестра, и брат, и отац, и мајка"... Тако се обликује и *анафорска низ* (понављање исте речи или више истих речи на почетку стихова). Високи степен емотивног набоја што га песма има у себи не може се исказати другачије него *апострофом* (обичним директним обраћањем, што песми обезбеђује експресију високог интензитета, укључујући ту и опкорачење као песнички поступак који силину душевног флуида преноси из једне строфе у другу. Сам Тин је за себе рекао у другој песми:

С раном у том срцу, тамну и болу, / с тајном у том трудну и проклету бићу,

Са звијездом на челу, са искром у оку / гази стазом варке, мртви Ујевићу.

Мирослав Крлежа (1893-1981) је је најкрупнија фигура хрватске књижевности са преко педесет објављених књига. Био је песник, новелиста, романсијер, драмски писац, есеиста и путописац.